

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโทษปรับ และการทำงานแทนค่าปรับ

เนื่องจากความผิดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคม¹ ฉะนั้น สังคมซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุขในสังคม ซึ่งเดิมในสังคมยุคแรกๆ นั้น การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมีลักษณะเป็นการแก้แค้นส่วนตัว เช่น การกระทำเพื่อทดแทนความโกรธแค้นของผู้ถูกทำร้าย โทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดก็เป็นโทษที่รุนแรง เช่น จำผู้กระทำความผิดหรือขับไล่ออกจากชุมชน ต่อมาเมื่อมีการปกครองชุมชนเป็นระเบียบชัดเจนขึ้นอำนาจปกครองเป็นของหัวหน้าชุมชนเด่นชัดขึ้น การแก้แค้นเป็นส่วนตัวก็ลดลงกลายมาเป็นการลงโทษโดยหัวหน้าและพัฒนาเรื่อยมาจนในที่สุดก็กลายมาเป็นระบบการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบัน² โดยใช้กฎหมายบังคับแก่สมาชิกในสังคม หากมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่ง และเป็นการใช้อำนาจบังคับโดยรัฐ อันเป็นมาตรการบังคับทางอาญา

เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนและมาตรการบังคับทางอาญาดังกล่าว จึงควรศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ว่ามีแนวคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างไร ตลอดถึงศึกษาถึงแนวคิดเรื่องการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอน กระบวนการของการบังคับคดีและการบังคับโทษว่ามีขั้นตอนที่แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งเป็นพื้นฐานสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การศึกษาเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษปรับและการบังคับโทษปรับ และแนวความคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับที่ใช้กันอยู่ในประเทศต่างๆ ในปัจจุบัน โดยจะศึกษาถึงความหมาย รูปแบบ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ เพื่อนำมาพัฒนาและปรับใช้กับกฎหมายของไทยต่อไป

¹ จิตติ ดิงศภัทัย ก. (2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1* ตอน 1. หน้า 6.

² จิตติ ดิงศภัทัย ข. (2525). *กฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 8.

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

ในคดีอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นย่อมต้องมีการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการก่ออาชญากรรมและเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก เพื่อให้คนสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งนี้ การลงโทษทางอาญานั้นมีทั้งโทษที่บังคับเอากับชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งมีจุดประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันไป และในการลงโทษนั้นจะต้องมีการบังคับคดีเป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดด้วย ไม่ว่าจะเป็นการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็มีจุดประสงค์เหมือนกัน คือ เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือจำเลยต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือได้รับโทษสำหรับความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น

ทั้งนี้ ในส่วนนี้ผู้เขียนจะขออธิบายถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ในการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด แนวคิดการบังคับคดีอาญาและแนวคิดเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไป

“โทษ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไปจะหมายถึง ความผิด ผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย ส่วนความหมายในทางกฎหมายจะหมายถึง มาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง การปรับ และการริบทรัพย์สิน³

โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยแนวคิดในการกำหนดโทษและความผิดที่มีโทษทางอาญา อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตามแต่สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

การลงโทษอาญานั้นเป็นการลงโทษที่รุนแรง และกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทษอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง เท่านั้น ศาสตราจารย์ Herbert L. Packer แห่งมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไว้ดังนี้⁴

(1) คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าการกระทำนั้นคุกคามหรือเป็นอันตรายร้ายแรงต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การใช้กำลังการประทุษร้าย การชิงทรัพย์ เป็นต้น

³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). หน้า 414.

⁴ Herbert L. Packer . (1968). *The Limits of the Criminal Sanction*. p.296.
(อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญญากาศ, 2551, หน้า 6).

- (2) การลงโทษทางอาญาต้องทำให้กระทำความผิดนั้นๆ ลดน้อยลง
- (3) การลงโทษอาญาต้องไม่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต้องลดน้อยลง
- (4) หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะสามารถบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งโดยต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสืบหาและจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ
- (5) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยไม่ก่อให้เกิดภาระแก่การดำเนินกระบวนการจนเกินขอบเขตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ

(6) ไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าการลงโทษทางอาญา

ทั้งนี้ เนื่องจากโทษเป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาและเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาจึงต้องอยู่ในบังคับของหลักทั่วไป 3 ประการ ดังนี้

1. โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย หมายความว่า การจะลงโทษบุคคลใดจะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษ และโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นจะต้องมีวิธีการและจำนวนโทษซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนด หลักนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันมาจากภายิตในภาษาละตินที่ว่า “Nullum crimen nulla poena sine lege” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า “ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีความผิดและไม่มีโทษ” ซึ่งหลักนี้บัญญัติรองรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

2. โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค หมายความว่า การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดในฐานะใดฐานหนึ่งจะต้องกระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าผู้นั้นจะมีความแตกต่างกันในฐานะสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยอื่นใด เมื่อกระทำความผิดฐานเดียวกันจะต้องได้รับโทษในอัตราเดียวกัน อย่างไรก็ตามโทษจะต้องเป็นไปโดยเสมอภาคนี้ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดที่ว่าทุกคนที่กระทำผิดฐานเดียวกันต้องรับโทษจำนวนเท่ากัน เพราะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดโทษโดยคำนึงถึงพฤติการณ์หรือความร้ายแรงแห่งความผิดเป็นรายคดีไป

⁵ จิตติ ดิงศภัทิย์. (2525). *กฎหมายอาญา ภาค 1*. หน้า 1014 – 1024.

3. โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า โทษนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำต่อตัวบุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จะไม่มีการตกทอดไปยังทายาทดังเช่นสิทธิและหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินตามกฎหมายมรดก ดังนี้ เมื่อบุคคลผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ความผิดและโทษก็เป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าโทษทางอาญาที่ลงแก่บุคคลผู้กระทำความผิดนั้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมิโทษและวิธีการลงโทษอย่างไร และต้องมีความเสมอภาคไม่ว่าผู้ใดจะกระทำผิดก็ย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน

ฉะนั้น โทษทางอาญาก็คือ มาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด และโทษยังเป็นมาตรการบังคับทางอาญาดังเดิมและจนบัดนี้ยังไม่มีสิ่งอื่นมาทดแทนโทษ โทษจะมีลักษณะรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและเกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือรัฐมากน้อยเพียงใด ตามกฎหมายไทยมีการกำหนดโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน⁶ โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่รุนแรงที่สุดจะลงแก่ผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดร้ายแรง เช่น ฆ่าผู้อื่น หรือความผิดที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ และโทษที่เบาที่สุดคือโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษที่ใช้กับความผิดที่มีลักษณะไม่รุนแรง เช่น การไม่เสียภาษีให้รัฐ การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย เป็นต้น ทั้งนี้ ในบางประเทศก็ได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว เช่น เยอรมนี และบางประเทศก็ได้กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษชนิดหนึ่ง เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โทษจึงหมายถึงการกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ และด้วยเหตุที่การลงโทษนั้นเป็นการกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้และต้องกระทำโดยบุคคลผู้มีอำนาจ เป็นตัวแทนโดยชอบธรรมของรัฐ สังคม หรือชุมชน อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า การลงโทษเป็นการที่รัฐกำหนดภาวะอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นผลร้ายหรือไม่พึงปรารถนาต่อผู้กระทำความผิด โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่เกิดการกระทำความผิดขึ้นและได้กำหนดโทษไว้ โดยลักษณะดังกล่าวจะเห็นว่า แม้จะเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจในรัฐจักต้องกระทำเพื่อรักษาความสงบของรัฐ อีกทั้งการลงโทษยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอีกประการหนึ่งด้วย

⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18.

ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติในเรื่องโทษทางอาญาไว้ใน มาตรา 18 ซึ่งสามารถจำแนกโทษทางอาญาออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. โทษประหารชีวิต
2. โทษจำคุก
3. โทษกักขัง
4. โทษปรับ
5. โทษริบทรัพย์สิน

โทษทางอาญาที่บังคับกับชีวิต ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะ ตัดโอกาสในการกระทำความผิดของอาชญากรให้หมดไปจากสังคมอย่างถาวรและเป็นการทดแทน การกระทำความผิดที่บุคคลดังกล่าวได้ก่อขึ้นแก่สังคม ซึ่งโทษประหารชีวิตมักจะใช้กับผู้กระทำ ความผิดที่ประกอบอาชญากรรมที่มีลักษณะรุนแรง มีผลกระทบต่อความรู้สึกของสังคมค่อนข้างสูง เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิต หรือความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น

โทษทางอาญาที่บังคับกับเสรีภาพ ได้แก่ โทษจำคุกและโทษกักขังโดยโทษดังกล่าวจะมี วัตถุประสงค์ไปในทางแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดให้แก่ผู้เสียหายและสังคมที่ได้รับ ผลกระทบจากการกระทำความผิด และเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้ ระหว่างที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอยู่นั้นก็จะมีมาตรการในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของ ผู้ต้องโทษ รวมทั้งการฝึกอาชีพและอบรมความรู้เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ อีกครั้งหนึ่ง

โทษทางอาญาที่บังคับกับการทรัพย์สิน ได้แก่ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งโทษ ริบทรัพย์สินนั้น มุ่งประสงค์ที่จะบังคับเอากับบรรดาทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดได้มาจากการ กระทำความผิด โดยถือว่าทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้น ผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับเพราะเป็น ทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งทรัพย์สินบางประเภทยังเป็นสิ่งที่โดยสภาพของตัว ทรัพย์สินนั้นเองเป็นของที่ผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด อาวุธสงคราม สื่อลามกอนาจาร เป็นต้น หรือใน ความผิดบางประเภทที่มีลักษณะไม่รุนแรงก็อาจบังคับใช้โทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิด ความเข็ดหลาบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม สังคมจะต้องหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการจัดการกับคนที่กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนที่ กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนเหล่านี้ก็เท่ากับว่า สังคมยอมรับการกระทำความผิดดังกล่าว แต่การที่สังคมจัดการอย่างไรรู้ ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิดและเหตุผลที่จะต้องจัดการ

หรือปฏิบัติกับคนที่ทำผิด ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย ตามสถานการณ์ โดยสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีจุดเน้นในวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวิธีการที่จะปฏิบัติต่อคนที่ทำผิด หรือการลงโทษผู้กระทำความผิดที่แตกต่างกันไป ซึ่งวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติหรือการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน มีด้วยกัน 4 ประการ คือ

2.1.1 การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อการทดแทนเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ซึ่งปรากฏให้เห็นจากหลัก “ตาต่อตาและฟันต่อฟัน” (an eye for an eye and a tooth for a tooth) ซึ่งภายใต้หลักนี้ บุคคลผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องได้รับการปฏิบัติในทำนองเดียวกันกับที่บุคคลนั้นได้กระทำต่อผู้เคราะห์ร้าย⁷ ทั้งนี้เนื่องจากสัญญาชฎาณแห่งการแก้แค้นของมนุษย์และสัตว์ซึ่งมีมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งมาจากความคิดที่ว่า จะเป็นการไม่ยุติธรรมเลยหากว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลร้ายอันเนื่องมาจากการที่ตนกระทำความผิดนั้น สาเหตุประการที่สองนี้สอดคล้องกับแนวความคิดระบบศีลธรรมที่เห็นว่าถ้ารัฐมีอำนาจในการลงโทษเนื่องมาจากหลักความยุติธรรมดังกล่าวการลงโทษเพื่อทดแทนนี้ ก็ควรเป็นโทษที่หนักสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้นตามทฤษฎี Free Will โดย Cesare Beccaria ซึ่งมีความเห็นว่า กฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด (The punishment should fit the crime) และควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลายๆ ประเภท เพราะว่าโทษอย่างเดียวกันจะให้เหมาะสมกับความผิดทุกอย่างย่อมเป็นไปได้ไม่ได้⁸

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน จะเน้นการลงโทษให้สาสมกับการกระทำความผิด รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน เช่น การเฆี่ยน การแขวนคอ การทรมาน การประหารชีวิต โดยการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนี้ตั้งอยู่บนหลักที่ว่า ถ้าการกระทำความผิดร้ายแรงเพียงใด โทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับก็จะรุนแรงเช่นกัน เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน

⁷ Norman A. Carison, Kären M Hess. And Christine M.H. Orthmann. (1999). *Corrections in the 21st century :A practical approach*. p.15. (อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2551, หน้า 9).

⁸ Sue Titus Reid. *Crime and Criminology*. p. 62. (อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2551, หน้า 11).

สำหรับโทษปรับก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่ง ซึ่งทำได้โดยการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด แต่การทดแทนนี้ก็ไม่เหมือนกับการแก้แค้นเสียทีเดียว เพราะการแก้แค้นเป็นการตอบแทนเพื่อให้สาสมกับความรู้สึกแค้นของผู้ที่ได้รับ ความเสียหาย ส่วนการทดแทนแม้จะทำให้เกิดความพอใจกับผู้เสียหายอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ กระทำไปเพื่อระงับอารมณ์ของผู้เสียหาย แต่เป็นการกระทำเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ใน ปัจจุบันนี้การลงโทษปรับไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการทดแทน เนื่องจากในปัจจุบันเมื่อผู้ต้องหาหรือ จำเลยชำระค่าปรับแล้ว เงินค่าปรับนั้นจะตกเป็นของหลวงมิได้มีการแบ่งให้กับผู้เสียหายเพื่อเป็น การชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

2.1.2 การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ เป็นการลงโทษเพื่อข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เจ็ดหลาบไม่กล้า จะกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นจะได้ไม่มีการเลียนแบบหรือเอาอย่าง สมมติฐานภายใต้วัตถุประสงค์นี้มีว่า ถ้าสังคมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงาน ยุติธรรมและลงโทษผู้นั้นได้แล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมนั้นได้ส่งเสริมอาชญากรรม เพราะฉะนั้นการลงโทษ จึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น และให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย

แม้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่จะเป็นสิ่งที่สามารถลดการก่ออาชญากรรมลงได้ แต่มี ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่า ผลดี เช่น ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลเสื่อมเสียลงไปเนื่องจากต้องไปรับโทษอยู่ร่วมกับนักโทษคนอื่น ๆ ทั้งๆ ที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก หรือโดยมิได้ตั้งใจก็ตาม นอกจากนั้น การลงโทษเพื่อการข่มขู่ มิได้คำนึงถึงการปรับปรุงตัวบุคคลและไม่ได้คำนึงถึงการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ แต่อย่างไรก็ดี ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงแต่การลงโทษเพื่อการข่มขู่แต่เพียงประการเดียว เพราะอาจใช้ วิธีการแก้ไขปรับปรุงและช่วยเหลือหลังพ้นโทษไปพร้อมๆ กับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ได้ ทั้งนี้ การแก้ไขปรับปรุงย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การแยกขังผู้ต้องโทษตาม ความรุนแรงของความผิด การอบรมความประพฤติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมกระทำได้แม้ผู้ต้องโทษ จะได้รับโทษหนักหรือถูกจำคุกมาเป็นเวลานานก็ตาม และหากปรากฏว่าผู้ต้องโทษสามารถแก้ไข ปรับปรุงตนเองได้แล้ว ก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นให้พ้นโทษก่อนกำหนดเวลาก็ได้ จะเห็นได้ว่า การลงโทษ เพื่อการข่มขู่อาจใช้พร้อมไปกับการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ ได้โดยไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด⁹

⁹ สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). การรื้อการลงโทษและการรื้อการกำหนดโทษปรับ. หน้า 19-20.

สำหรับการลงโทษปรับในปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นการข่มขู่โดยเฉพาะหากเป็นการลงโทษกับผู้ที่มิฐานะยากจนด้วยแล้ว การลงโทษปรับย่อมกระทบกระเทือนถึงตัวบุคคล ผู้กระทำความผิดและรวมตลอดถึงครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่ลงโทษปรับในจำนวนเงินอย่างเดียวกันย่อมไม่มีผลกระทบต่อบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี โทษปรับก็อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อบุคคลผู้ถูกลงโทษได้ในกรณีที่จำนวนเงินค่าปรับเป็นจำนวนเงินเท่ากัน ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่อาจใช้ได้กับการลงโทษปรับแก่บุคคลผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ประกอบกับการลงโทษปรับส่วนใหญ่เป็นความผิดเล็กน้อยก็ไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและไม่อาจทำให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศของตนไปได้

2.1.3 การลงโทษเพื่อการตัดโอกาสการกระทำความผิด (Incapacitation)

มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก แม้การลงโทษตามวัตถุประสงค์ในข้อนี้คล้ายกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งและวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขในข้อที่ว่ามุ่งหมายจะไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำ แต่ต่างกันที่ว่าวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งมุ่งให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขมุ่งอบรมให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดอีกโดยสมัครใจและปรับปรุงแก้ไขให้ตัวเขาสามารถงดเว้นการกระทำความผิดได้

อนึ่ง การลงโทษตามทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นบางอย่างก็มักจะมุ่งไปในทางข่มขู่มากกว่ามุ่งไปในทางตัดโอกาสอย่างแท้จริง เช่น โทษประหารชีวิตก็ตั้งไว้ให้พอเหมาะสมกับความรุนแรงของการกระทำความผิด เพื่อข่มขู่ไม่ให้คนกล้ากระทำความผิดเช่นนั้น ไม่ได้ตั้งไว้โดยประสงค์จะตัดผู้กระทำความผิดไม่ให้มีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีกโดยแท้จริงหรือการเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดหลายครั้งไม่เจ็ดหลายก็อาจจะมุ่งไปในทางข่มขู่ไว้ว่าถ้ากระทำความผิดขึ้นอีกจะถูกควบคุมตัวไว้ในนานการที่ได้ผลเป็นการทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสกระทำความผิดไปอีกนานดูจะเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น¹⁰

สำหรับโทษปรับนั้น จะเห็นได้ว่าหากมองเพียงผิวเผินอาจไม่ใช่โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิด เนื่องจากเมื่อชำระค่าปรับแล้วผู้นั้นก็เป็นอันพ้นโทษ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับเป็นผู้มีฐานะยากจน การลงโทษปรับอาจจะเป็นการตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิดในลักษณะชั่วคราว เนื่องจากการลงโทษปรับมีมาตรการให้กักขังแทนค่าปรับได้ หากปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่มีเงินหรือทรัพย์สินที่สามารถยึดมาชำระค่าปรับได้

¹⁰ เชนฐภัทร พรหมชนะ. (2546). การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ. หน้า 16-17.

2.1.4 การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดนี้ เป็นการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต มีลักษณะคล้ายกับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ แต่มีความแตกต่างกัน การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงนั้น ส่งผลเป็นการเฉพาะตัวแก่ผู้กระทำความผิด กล่าวคือเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี เพื่อเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งโดยไม่เกิดปมด้อยว่าตนได้เคยกระทำความผิดและได้รับโทษ¹¹ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้กระทำความผิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้การบำบัดดูแลที่เหมาะสม

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงนั้นเป็นความคิดสมัยใหม่ มุ่งฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านจิตใจร่างกาย เช่น การลงโทษปรับแทนโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติแทนการจำคุกในความผิดที่ไม่ร้ายแรง เป็นต้น แต่หากมีการกระทำความผิดที่ร้ายแรง การลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน คือ มุ่งประสงค์ให้เป็นการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลเพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรมเนื่องจากเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น นอกจากจะไม่เกิดผลดีแก่สังคมแล้วยังกลับเป็นโทษแก่สังคมอีกด้วย จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงในด้านการคุมประพฤติและการดูแลนักโทษในทัณฑสถานและการพักการลงโทษ เป็นต้น

ในส่วนของ การลงโทษปรับนั้น ถือได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงได้เช่นกัน เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับอาากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและถือได้ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีผลดีแก่ตัวผู้กระทำความผิดและครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ ในปัจจุบันการลงโทษปรับได้มีการนำเอามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับมาใช้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสตอบแทนสังคมบ้าง และยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้โดยไม่รู้สึกละอายหรือรู้สึกแปลกแยกจากสังคม และยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้กระทำความผิดทำให้เขาเห็นถึงคุณค่าของตนเอง

¹¹ สหชน รัตนไพจิตร. (2527). ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 60.

จากวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาดังกล่าว ซึ่งเดิมกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักไปในทางแก้แค้นทดแทน การลงโทษในระยะแรกจึงเป็นการลงโทษที่รุนแรงเด็ดขาดและขัดต่อหลักมนุษยธรรมอยู่บ้าง แต่ต่อมาเมื่อรัฐเข้ามาจัดการเรื่องความยุติธรรม การลงโทษก็มีลักษณะไปในทางข่มขู่ และเป็นการลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิดตามลำดับ ต่อมาการลงโทษทางอาญาก็ได้มีการพัฒนาโดยได้มองถึงแนวความคิดเพื่อประโยชน์ในอนาคต ในด้านการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตนเป็นคนดี การใช้ความรุนแรงแต่อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัย อันเป็นการลงโทษที่ไม่บังเกิดผลดีต่อสังคม หลักการลงโทษเพื่อทดแทนและข่มขู่จึงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างแท้จริง ทำให้แนวคิดในการลงโทษเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมแทน ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้และทำให้คนสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา

ในการดำเนินคดีภายหลังจากที่ศาลได้ตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลจะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดในคำพิพากษา และคำพิพากษาซึ่งเสร็จเด็ดขาดแล้วนั้นจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่เรียกว่า “การบังคับคดี” ซึ่งการบังคับคดีในประเทศไทยมีทั้งการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นศึกษาถึงการบังคับคดีอาญาเท่านั้น

การดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ โดยทั่วไปการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีโครงสร้างเป็น 4 ขั้นตอน¹² คือ

1) การดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดี (Vorverfahren) คือ การดำเนินงานทั้งปวงของเจ้าพนักงานก่อนยื่นฟ้องคดี อันได้แก่ การสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการดำเนินการของพนักงานอัยการก่อนการยื่นฟ้อง กระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเดียวกันแม้ว่าเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่จะมีหลายฝ่ายก็ตาม

2) การดำเนินคดีอาญาขึ้นการประทับรับฟ้อง คือ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วต้องมีการดำเนินคดีอีกขั้นตอนหนึ่งคือ “การดำเนินคดีอาญาขึ้นประทับรับฟ้อง” (Zwischenverfahren) กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะสมควรประทับรับฟ้องนั้นไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ ในขั้นนี้ศาลจะพิจารณาเพียงมูลคดีเท่านั้น ซึ่งโดยปกติในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาลอาจจะเห็นว่าคดีมีมูลแล้วและ

¹² คณิต ฉ นกร. (2547). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 44-45.

สั่งประทับฟ้องก่อนเสมอจึงจะสั่งประทับฟ้องนั้นได้ เนื่องจากการได้สวนมูลฟ้องในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย หากไม่กระทำย่อมทำให้การประทับฟ้องนั้นเสียไป ดังที่ศาลฎีกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “บทบัญญัติเกี่ยวกับการได้สวนมูลฟ้องเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน” กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เป็นเงื่อนไขบังคับให้ต้องกระทำก่อน

3) การดำเนินคดีอาญาชั้นการพิจารณา (Hauptverfahren) คือ กระบวนการของการดำเนินคดีอาญาในศาลหลังจากศาลสั่งประทับฟ้องแล้ว การพิจารณาเป็นขั้นตอนดำเนินคดีอาญาที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำและความชั่วของจำเลย กล่าวคือ วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกล่ามไว้ในฟ้องนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลย และศาลอาจกำหนดใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือมาตรการบังคับทางอาญาอื่นด้วยแล้วแต่กรณี การพิจารณาอาจกระทำเฉพาะในศาลชั้นต้นเพียงศาลเดียว หรืออาจจะกระทำในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ได้

4) การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี (Vollstreckungsverfahren) คือ การบังคับตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ในการบังคับคดีอาญาโดยทั่วไปกระทำโดยการออกหมายบังคับคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการออกหมายจำคุก จึงทำให้การบังคับคดีอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแตกต่างกับ “การบังคับโทษอาญา” กล่าวคือ การบังคับโทษอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนใหญ่ๆ คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี และการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกัน คือ “คำพิพากษาถึงที่สุด”

จากโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่า การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินคดีอาญา เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดีและการดำเนินคดีในชั้นบังคับคดีเข้าด้วยกัน กฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีอาญาเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบัญญัติในมาตรา 245 ถึงมาตรา 251 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การบังคับคดีอาญา หมายถึง กระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดนั้นด้วย และได้หมายถึงเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด

ให้ลงโทษปรับและอื่นๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น¹³ การบังคับคดีอาญา เช่น การออกหมายจับ การสั่งปรับ และการวินิจฉัยว่าควรทูลเกล้าฯ ถวายหรือไม่ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเรียกว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” ซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยก็คือ ศาล

ส่วนการบังคับโทษอาญานั้น เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุก โทษกักขัง หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยอันเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล เพราะฉะนั้น การบังคับโทษจึงเป็นเรื่องที่อยู่นอกกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁴ เช่น การที่จะต้องจำคุกผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดไว้ ณ ที่ใด การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไร การพักโทษ การปล่อยก่อนกำหนด รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับการประหารชีวิตด้วย โดยมีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการบังคับโทษ จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาลเพื่อแก้ไขและปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข โดยกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก โทษกักขัง และกำหนดลักษณะและวิธีการเพื่อความปลอดภัยชนิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลายนั่นเอง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโทษปรับและการบังคับโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อได้ผ่านยุคของการแก้แค้นทดแทนมาได้ไม่นานนักกฎหมายในระยะต่อมาก็ได้กำหนดโทษปรับและริบทรัพย์สินขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้เอง ในกรณีนี้กฎหมายจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเสียเงินค่าปรับหรือให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียหายเป็นการตอบแทนการกระทำความผิด

ศาสตราจารย์เกอฮาร์ท เกรบิง (Gerhard Grebing) กล่าวว่าโทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทอนในการที่ผู้เสียหายจะทำร้ายผู้กระทำความผิดเป็นการแก้แค้นทดแทนในสมัยที่แก้แค้นทดแทนยังแพร่หลายอยู่ข้อนี้เห็นได้แม้ในกฎหมายฮัมมูราบี กฎหมายอินเดียโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ¹⁵

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 416-418.

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534). “โทษปรับ.” *วารสารอัยการ*, 163(14). หน้า 455.

เมื่ออำนาจรัฐในการบริหารความยุติธรรมได้มั่นคงขึ้น จนในที่สุดก็สามารถเลิกล้มระบบความยุติธรรมโดยเอกชน และนำเอาระบบความยุติธรรมโดยมหาชนเข้ามาแทนที่ได้ รัฐก็ได้บัญญัติให้ความผิดที่เสียหายแก่ผลประโยชน์ของสังคมเป็นความผิดต่อมหาชน เช่น การทรยศต่อชาติ และความผิดร้ายแรงประเภทอื่นๆ ส่วนระบบการไต่ทอยนั้นก็ยังคงอยู่ แต่รัฐได้บังคับให้คู่พิพาทจ่ายส่วนหนึ่งของค่าไต่ทอยให้แก่รัฐ เป็นการตอบแทนการที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลความยุติธรรมให้อันมีลักษณะเป็นค่าขึ้นศาลและเป็นภาษีไปในตัวด้วย ในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของรัฐในกรณีที่รัฐดำเนินความยุติธรรมให้นั้นมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกที แต่ส่วนที่ผู้เสียหายได้รับน้อยลงเรื่อยๆ จนในที่สุดผู้เสียหายคงได้เพียงแต่ค่าชดเชยความเสียหายเท่านั้น ในส่วนที่รัฐบังคับเอามานั้น ส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าธรรมเนียมศาลอีกส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าปรับ

ต่อมากฎหมายเยอรมันโบราณได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน จึงได้แยกโทษปรับออกจากการใช้ค่าเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุกโดยให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่างหรือใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกหวาดกลัวต่อการลงโทษ นับว่าการพัฒนาข้อนี้ทำให้การลงโทษปรับห่างไกลจากความมุ่งหมายว่าเป็นการแก้แค้นทดแทน แต่กลับกลายเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวมากยิ่งขึ้น เพราะผู้กระทำความผิดอาจไม่รู้รู้สึกเดือดร้อนเท่าไรนักถ้าตนจะถูกจำคุกเนื่องมาจากการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น การลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น แต่ถ้าถูกจำคุกและปรับด้วยก็จะดูเป็นเรื่องที่น่ากลัวและรุนแรงขึ้น เช่น ปรับสี่เท่าหรือสิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ตนปล้นหรือลักขโมยมา ในหลายกรณีผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับเสียขึ้นหนึ่งก่อนถูกลงโทษประหารชีวิตก็ได้

ก่อนศตวรรษที่ 19 กฎหมายโรมาน-เยอรมันนิก ก็พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง โดยนำโทษปรับมาใช้ในการลงโทษสถานเบาสำหรับความผิดเล็กๆ น้อยๆ อย่างที่เรียกกันว่า “ความผิดลหุโทษ” (petty crimes) เพื่อใช้ในกรณีที่เห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับโทษประการอื่นเพราะเห็นว่าเป็นการทารุณโหดร้ายเกินไป เช่น การกระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแต่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้ใด ซึ่งทำให้โทษปรับเป็นโทษที่อยู่ในระบบกฎหมายอาญาที่สมบูรณ์และมีกฎเกณฑ์ในตัวเอง เช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตและโทษจำคุกซึ่งต่างมีระบบการลงโทษและหลักการเหตุผลของตนเองแยกออกไป¹⁶

สำหรับประเทศไทย โทษปรับก็ได้มีการพัฒนาโดยเริ่มแรกมีการปรับเป็น “สินไหมพินัย” โดยการแบ่งสภาพของการปรับ ถ้าปรับเป็น “สินไหม” ก็จะให้แก่ผู้เสียหาย หากปรับเป็น “พินัย”

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 455-456.

ก็จะให้แก่หลวง ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 โทษปรับได้ถูกเปลี่ยนแปลง โดยถือว่าโทษปรับเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐจึงต้องตกเป็นของหลวงทั้งหมด ส่วนสินไหมนั้น ต่อมาได้กลายเป็นค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง และหากผู้เสียหายต้องการให้มีการชดเชยค่าเสียหายก็จะต้องไปดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดเอง

2.3.1 วัตถุประสงค์ของโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการแต่ทุกประการมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือ ต้องการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) หรือเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation) ผู้กระทำความผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายอาญาตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอาญาในประเทศนั้นๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลักในการแก้ปัญหาอาชญากรรมในประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้าทางด้านอาชญาวิทยาที่ก้าวหน้าขึ้น ทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น การแก้แค้นทดแทนย่อมไม่สมเจตนารมณ์ของการลงโทษในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวคิดที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมให้มากที่สุด และเห็นว่าการลงโทษที่เหมาะสม การอบรมบ่มนิสัย การฝึกฝนอาชีพในระหว่างต้องขัง เป็นวิธีหนึ่งในการนำมาตรการอื่นมาใช้เพื่อให้การลงโทษเกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ในลักษณะทำนองเดียวกับการกำหนดโทษปรับไว้ในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาก็เพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาสำหรับคดีความผิดเล็กน้อย ต่อมาแนวคิดในเรื่องการลงโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป โดยรัฐจะลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปิดกั้นอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งเป็นอันตรายที่ไม่รุนแรงมากนัก และเพื่อเป็นการทดแทนโทษที่ได้กระทำต่อเสรีภาพต่อชีวิต หรือต่อร่างกาย โดยกฎหมายเห็นว่าขนาดของความผิดที่ผู้กระทำได้รับเมื่อเทียบกับบทลงโทษแล้วไม่มีความจำเป็นถึงกับต้องจำกัดเสรีภาพด้วย นอกจากนี้ การลงโทษจำคุกหรือกักขังมีขึ้นก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหยาบช้า อย่างไรก็ตาม การลงโทษจำคุกในระยะเวลาสั้นอาจไม่เพียงพอที่จะให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหยาบช้า เพราะเมื่อผู้กระทำความผิดถูกตราหน้าจากสังคมทำให้เกิดปมด้อย และเมื่อออกจากคุกบุคคลนั้นก็อาจทำให้สังคมได้รับความเดือนร้อนอีก¹⁷

¹⁷ สมพร พรหมพิตร. “โทษปรับ.” *อัยการนิเทศ*, 31(4). หน้า 443.

ดังนั้น ในการกระทำความผิดอาญาในคดีเล็กน้อย ซึ่งจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ควรได้รับโทษจำคุกนั้น ได้มีการเสนอโทษปรับ ซึ่งเป็นการลงโทษในทางทรัพย์สินและเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกระชั้น¹⁸ และนอกจากนี้ การที่รัฐใช้การลงโทษปรับแทนโทษจำคุกกระชั้นนั้น ยังเป็นผลทำให้รัฐประหยัดงบประมาณในการเลี้ยงดูผู้ต้องโทษอีกด้วย ฉะนั้น วัตถุประสงค์ด้านการนำโทษปรับมาใช้บังคับกับบุคคลผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อให้ความสะดวกแก่รัฐโดยไม่จำเป็นต้องจัดหาสถานที่กักขังหรือจำคุกให้กับนักโทษอีก
- 2) เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ
- 3) เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจที่จะกำหนดอัตราโทษให้เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด ตลอดจนความสามารถในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดด้วย
- 4) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่มีมลทิน
- 5) โทษปรับจะยังมีประสิทธิภาพขึ้นเมื่อใช้บังคับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจน
- 6) ทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้น¹⁹

2.3.2 ลักษณะของโทษปรับ

โทษปรับถือเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สิน โดยในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล” โทษปรับจึงได้แก่ โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษามาชำระต่อศาล²⁰ โดยโทษปรับมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ทรัพย์สินที่จะบังคับเอานั้นคือ เงิน หากเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินอื่นๆ ก็ไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินเสียค่าปรับ อาจถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินอันเกี่ยวกับการกระทำความผิด

- 2) ค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดิน แนวความคิดนี้มาจากความคิดที่ว่า “ระบบความยุติธรรมโดยรัฐ” กล่าวคือ รัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหายหรือรัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งแนวคิดเรื่องเงินค่าปรับในทางอาญามีความแตกต่างจากแนวคิดเรื่องเงินค่าสินไหมในทางแพ่ง ดังนี้²¹

¹⁸ วีรพล ปานะบุตร. (2522). “โทษปรับในสวีเดน.” *วารสารอัยการ*, 14(2). หน้า 27.

¹⁹ เศรษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 23 – 24.

²⁰ หยุด แสงอุทัย. *กฎหมายอาญา ภาค 1*. หน้า 191.

²¹ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). *การบังคับโทษปรับ*. หน้า 13.

ประการแรก ค่าสินไหมในทางแพ่งเป็นการเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเป็นการปรับเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด

ประการที่สอง ค่าสินไหมในทางแพ่งนั้น คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญากฎหมายได้กำหนดไว้

ประการที่สาม ค่าสินไหมในทางแพ่งจะบังคับให้ผู้ถูกปรับชดเชยแทนค่าปรับไม่ได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญายกบังคับให้ผู้ถูกปรับชดเชยแทนเงินค่าปรับได้

ประการที่สี่ การปรับในทางอาญาเป็นโทษ เมื่อเป็นโทษก็ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับแต่อย่างใด

ประการที่ห้า เงินค่าปรับในทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่ง เช่น ในกรณีละเมิดนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่กรณีผู้ได้รับความเสียหายได้กลับคืนสู่สถานะเดิมก่อนมีการกระทำความผิดอันเป็นละเมิดนั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้²² ดังนั้น เงินค่าปรับที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นจะตกเป็นของรัฐ

3) โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่น หรืออาจใช้ควบคู่ไปกับโทษสถานอื่นก็ได้ ในต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย ตามกฎหมายไทยโทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือมีละเมิดนั้นมักจะนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นเป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะเห็นได้ชัดในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจ ความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ความผิดเกี่ยวกับการค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของกรรมการในกรณีฉ้อโกงรับโทษทางอาญา²³ แต่โทษปรับเมื่อมีการนำมาใช้กับความผิดใหม่ๆ เช่นนี้มักมีการบัญญัติโทษปรับให้เป็นโทษที่รุนแรงมีปริมาณมากในทำนองว่าถ้าจะลงโทษจำคุกก็เห็นว่าอาจจะเป็นโทษที่หนักเกินไป จึงลงโทษปรับแทนแต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้ว ก็กำหนดค่าปรับให้สูงสมกับที่ความผิดนั้นเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกได้ว่าเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดก็ได้²⁴

²² เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 10.

²³ รองพล เจริญพันธุ์. (2521). “การใช้โทษปรับเป็นตามมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องพรรณาคูณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค.” วารสารนิติศาสตร์, 10(2). หน้า 319.

²⁴ พิรุฬห์ โคสุกวรรณ. (2532). การลงโทษปรับทางอาญา. หน้า 16.

ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โทษปรับจัดเป็นโทษที่อยู่อันดับสี่ของความรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักรองมาจากโทษประหารชีวิต โทษจำคุกและโทษกักขังซึ่งเป็นที่บังคับต่อชีวิต ต่อร่างกาย ต่อเสรีภาพ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินจัดอยู่ประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจึงจัดอยู่ในสถานเบา

โทษปรับจึงเหมือนกับเป็นโทษที่ใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายเห็นว่า ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สิน คือ โทษปรับแทน

2.3.3 หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับ

โดยหลักแล้วโทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ เป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษ โดยผู้ถูกลงโทษจะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ศาลพิจารณาในความผิดนั้นๆ ซึ่งการลงโทษปรับนี้เป็นโทษหลักที่ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะกรณีที่ยังมีปัญหาเคลือบคลุมว่าควรจะลงโทษจำคุกหรือไม่ แต่การกำหนดโทษปรับก็มีข้อดี เพราะในความเป็นจริงนั้นโทษปรับเป็นโทษที่มีภาระแก่สังคมน้อยที่สุด โดยหลักทั่วไปการกำหนดโทษปรับต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ²⁵

1) หลักความยุติธรรม

ในการที่จะลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมต่อผู้เสียหาย หรือผู้กระทำความผิดก็ตามในแง่ของหลักสิทธิมนุษยชนตามปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (2) กล่าวคือ “จะถือว่าบุคคลใดมีความผิดอาญาเพราะเหตุการณ์กระทำหรือควั่นการกระทำใดอันยังมิได้ถือว่าเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะกระทำการนั้นหาได้ไม่และจะลงโทษให้หนักไปกว่าโทษที่ใช้ในขณะกระทำความผิดหาได้ไม่” จากหลักนี้เองย่อมแสดงอยู่ในตัวว่า กฎหมายที่กำหนดโทษปรับเป็นกฎหมายอาญา จึงไม่อาจกำหนดความผิดและกำหนดโทษบุคคลใดในทางที่ขัดกับปณิญาสากลดังกล่าว กล่าวคือ จะออกกฎหมายที่มีโทษปรับย้อนหลังไม่ได้และที่สำคัญโทษจะต้องบังคับใช้ต่อผู้กระทำความผิดโดยองค์กร หรือกระบวนการที่เป็นกลางและได้รับมอบหมายไว้โดยเฉพาะเท่านั้น ซึ่งโดยปกติทั่วไปก็คือศาลนั่นเอง แต่หลักข้อนี้น่าจะหมายถึงว่า เป็นการห้ามผู้เสียหายมิให้เป็นผู้ลงโทษหรือเป็นผู้บังคับคดีเองเท่านั้น แต่การลงโทษบางชนิดเช่นโทษปรับ อาจมอบให้หน่วยงานอื่นนอกจากศาลเป็นผู้บังคับได้ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดดังที่เรียกว่า “การเปรียบเทียบ”

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 28.

2) หลักมนุษยธรรม

นอกจากหลักความยุติธรรมแล้ว โทษทางอาญาต้องสอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมด้วย กล่าวคือ โทษต้องไม่ทารุณโหดร้าย ไม่ว่าประเภทของโทษหรืออัตราโทษรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบทแก้ไข บทที่ 8 ได้บัญญัติในทำนองเดียวกันว่า “จะกำหนดโทษปรับให้เกินสมควรไม่ได้” (Excessive fine) และจะลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายและวิธการผิดปกติกไม่ได้” ที่เป็นเช่นนี้เพราะถือว่าการลงโทษปรับที่เกินสมควรจะถือเป็นเรื่องทารุณโหดร้ายหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้ากำหนดเกินสมควรเสียแล้ว ย่อมตัดโอกาสของผู้กระทำผิดไม่ให้ต้องรับโทษปรับ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ต้องไปปรับโทษอื่นแทนและเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบกว้างขวางทำนองเดียวกับการเรียกประกันเกินสมควร (Excessive Bail) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการตัดโอกาสไม่ให้มีทางได้รับประกันตัวนั่นเอง

หลักมนุษยธรรมที่สำคัญหลักต่อไปคือ บุคคลจะถูกลงโทษ 2 ครั้งในการกระทำเดียวกันไม่ได้ ข้อนี้เกิดจากหลักที่ว่า โทษทางอาญาย่อมทำให้บุคคลตกอยู่ในทุกข์ทรมาน ฉะนั้นหากจะฟ้องร้องลงโทษใครก็ควรที่จะทำให้เสร็จในคราวเดียวกัน ไม่ว่าจะลงโทษกี่สถานก็ตาม เมื่อคดีเสร็จสิ้นไปแล้วไม่ว่าผู้นั้นจะพ้นโทษหรือรับโทษอยู่ย่อมฟ้องร้องลงโทษเป็นครั้งที่ 2 เนื่องจากการกระทำความผิดเดิมในครั้งก่อนไม่ได้ หลักนี้เรียกว่าหลัก privilege against double jeopardy ซึ่งตรงหลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญานั้นเอง

3) หลักความแน่นอนแต่ยืดหยุ่นของโทษ

ความแน่นอน (Certainty) คือความแน่ชัดแต่มักนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ตายตัวซึ่งดูจะสวนทางกับความยืดหยุ่น หรือผ่อนปรน แต่ที่จริงหลักทั้งสองใช้ควบคู่กันได้ เพราะความแน่นอนของโทษก็คือความชัดเจน เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดจะต้องสามารถกำหนดโทษได้แน่นอนว่าเขาจะได้รับโทษประเภทใด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษเท่ากัน หากแต่หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษภายในกรอบหรือระหว่างโทษนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ การคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ นี้เองที่เรียกว่า ความยืดหยุ่น

4) หลักการกำหนดโทษให้สมกับผู้กระทำความผิด

ในการลงโทษไม่ว่าสถานใดก็ตามศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ อีกหลายข้อในทางปฏิบัติ ไม่ว่าในประเทศใดๆ ก็ตาม ศาลมักใช้ดุลพินิจกำหนดโทษความผิดต่างๆ ไป ในทางที่ไม่สูงเกินไปนัก ในสหรัฐอเมริกาโทษประหารชีวิตจะมีใช้น้อยในขณะที่ศาลมักลงโทษจำคุกหรือปรับ มิฉะนั้นก็ใช้วิธีคุมประพฤติซึ่งแพร่หลายที่สุด ในไทยโทษที่ศาลนิยมใช้มากที่สุด คือโทษปรับและโทษจำคุก ส่วนโทษอื่นๆ อยู่ในลำดับรองลงมา โดยเฉพาะโทษกักขังนั้นใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการกักขังแทนโทษปรับ เพราะไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลให้ลงโทษกักขังโดยตรง

2.3.4 ประเภทของโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับและการลงโทษปรับทางอาญานั้นในหลายประเทศได้พัฒนาระบบการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ออกมาใช้บังคับในหลายรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับประเทศของตนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งการลงโทษปรับในปัจจุบันสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary Fine) โดยแยกออกเป็นขั้นสูงสุดและขั้นต่ำสุด

การลงโทษปรับตามอัตราขั้นสูงสุดและต่ำสุด ที่มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับที่แน่นอน (Fixed Sum) กล่าวคือ จะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยการกำหนดจำนวนของค่าปรับดังกล่าวเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจ ซึ่งศาลจะต้องกำหนดอัตราโทษปรับดังกล่าวให้ได้สัดส่วนและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนั้น การลงโทษแบบดังกล่าวจะต้องพิจารณาถึงความเป็นอยู่ฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล เพื่อที่จะให้การลงโทษปรับบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในบรรดาผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจน การกำหนดโทษปรับดังกล่าวจึงต้องให้ได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล มิฉะนั้นแล้วการลงโทษปรับโดยวิธีนี้ อาจไม่มีผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ของบุคคลนั้นๆ สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องการลงโทษปรับ สำหรับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรืออาจส่งผลเกินวัตถุประสงค์ของการลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่ฐานะยากจนไม่มีเงินพอจะชำระค่าปรับและยอมรับโทษกักขังแทนโทษปรับ ซึ่งการลงโทษปรับให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่รายละเอียดยังคงมีปัญหาในเรื่องการใช้ดุลพินิจของศาลว่าจะมีหลักเกณฑ์อย่างไรที่จะกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดแต่ละคนซึ่งโดยปกติควรจะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสัดส่วนของอัตราโทษปรับกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนี้²⁶

ก) การกำหนดสัดส่วนหรืออัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt)

เกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนนั้น อาจใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดโทษจำคุกให้ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการกำหนดอัตราโทษอาจคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับด้วย

²⁶ พริษฐ์ โคสุกวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 46-69.

ข) การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงิน (proportionment according to Economy or Financial Circumstances)

Filangieri และ Bentham เสนอความคิดว่า การปรับต้องได้สัดส่วนกับฐานะการเงินของผู้กระทำความผิด โดยนักนิติศาสตร์ทั้ง 2 ท่าน มีความเห็นว่า บุคคลสองคนที่กำหนดความผิดร้ายแรงเท่ากันจะได้รับโทษเสมอภาคกัน แม้ว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองจะถูกปรับในจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่เทียบสัดส่วนของทุนทรัพย์ที่มีอยู่แล้วกัน เช่น โทษในการกระทำความผิดอาจถูกกำหนดให้เป็นโทษปรับ 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 ของจำนวนทรัพย์สินที่ผู้ต้องหาถืออยู่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงการลงโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับถัดไป แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการดังกล่าวก็อาจมีใช้วิธีการที่ทำให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่า 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งล้านบาท ย่อมมีค่าต่างจาก 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งแสนบาท ซึ่งมีผู้โต้แย้งความเห็นของสำนักนิติศาสตร์นี้ว่า การลงโทษดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงิน

2) การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine)

แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดในการลงโทษปรับที่กำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีก ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) โดยแนวความคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดใหม่ที่นอกจากจะช่วยหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถชำระค่าปรับได้ตามการลงโทษปรับแบบกำหนดอัตราแน่นอนตายตัวแล้ว แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายไดยังช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม เพราะเป็นการคำนวณค่าปรับจากรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น²⁷

ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ข้อ คือ²⁸

(1) รายได้ต่อวันของผู้ที่จะถูกปรับ (day income) ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการจะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยในคดีนั้นๆ มีรายได้วันละเท่าใด

²⁷ พิชยนต์ นิพาสพงษ์. (2542). โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine). หน้า 17.

²⁸ แหล่งเดิม. หน้า 18.

(2) จำนวนวัน (amount of day) จำนวนวันที่ศาลเห็นสมควรจะปรับโดยพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิด หากความผิดที่ก่อมีความร้ายแรงจำนวนวันก็จะสูงขึ้น โดยจำนวนวันจะเป็นตัวตั้งเพื่อนำไปคูณกับรายได้ต่อวันของจำเลย

(3) จำนวนค่าปรับ (amount of fine) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการนำจำนวนวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดีความผิด

ในส่วนของปริมาณวัน กฎหมายอาจกำหนดปริมาณขั้นสูงสำหรับความผิดแต่ละฐานที่จะมีการปรับก็ได้ เช่น ในประเทศฟินแลนด์ให้ปรับได้ไม่เกิน 120 วัน และค่าสุด 1 วัน หรือในประเทศเดนมาร์กที่กำหนดให้ปรับได้ไม่เกิน 60 วัน

อย่างไรก็ตาม ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้ก็มีผู้โต้แย้งว่ารายได้ที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดมีรายได้เท่าใด ในสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนจะมีรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นการคำนวณรายได้ต่อวันจึงอาจไม่ยุ่งยากมาก โดยเฉพาะในประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีของรายได้ผลดีสามารถตรวจสอบรายได้และการหักภาษี ณ ที่จ่ายได้ก็สามารถที่จะตรวจสอบรายได้ที่แท้จริงได้ การคำนวณรายได้ต่อวันของผู้กระทำความผิดก็อาจทำได้ง่ายกว่าประเทศที่ไม่มีระบบการตรวจสอบภาษีดังกล่าว ซึ่งโดยสรุปแล้วรายได้ต่อวันของจำเลยในระบบนี้อาจจะพิจารณาจาก

ก) รายได้จริง (Strict income)

ข) รายได้เฉลี่ย (Average income)

ค) รายได้ประมาณการ (Potential income)

จะเห็นได้ว่า ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาถึงรายได้ของผู้กระทำความผิดประกอบกับความร้ายแรงของความผิดที่ผู้กระทำได้ก่อขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษปรับที่สร้างเกณฑ์มาตรฐานที่จะกำหนดจำนวนวันและกำหนดจำนวนค่าปรับเป็นเกณฑ์เดียวกันและใกล้เคียงกันเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดทุกคน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Individualization) หรือผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคลเป็นเกณฑ์สำคัญ จึงกล่าวได้ว่าระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่มีความยุติธรรมทั้งต่อสังคมและต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคน และมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบการลงโทษปรับแบบอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้ได้เริ่มมีการบังคับใช้กันในประเทศต่างๆ มากขึ้น ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้แนวคำพิพากษาศาลเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีสินในคดี เช่น ประเทศในระบบ Common Law อย่างสหรัฐอเมริกา หรืออังกฤษ และประเทศในระบบ Civil Law เช่น เยอรมนี และฝรั่งเศส เป็นต้น อย่างไรก็ดี ประเทศต่างๆ เหล่านี้จะมีระบบ

การลงโทษปรับตามวันและรายได้เหมือนกันในการบังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับ แต่หลักเกณฑ์ในการคิดคำนวณค่าปรับตามวันและรายได้ของในแต่ละประเทศยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป²⁹

3) การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด

การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีกำหนดไว้ตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ของสาธารณะ เช่น ตามมาตรา 296 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 238 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 หรือมาตรา 243 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกิน 2 เท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับ เพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยกำหนดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจและประเทศชาติ การกำหนดบทลงโทษปรับที่หนักเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดหรือไม่กระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence) ทั้งนี้ การลงโทษปรับโดยกำหนดตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าว เป็นการกำหนดอัตราโทษปรับเพื่่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดว่าจะมีเงินเพียงพอชำระค่าปรับหรือไม่³⁰

2.3.5 วิธีการกำหนดโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด การกำหนดโทษปรับในทางกฎหมายจึงถือเป็นเรื่องนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้ออกกฎหมายต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมด้วย เช่น การกำหนดเพดานขั้นสูงสุดของจำนวนค่าปรับต้องสัมพันธ์กับสภาพทางเศรษฐกิจ ค่าของเงินในประเทศ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาลใช้กฎหมายนั้น กำหนดค่าปรับมากน้อยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้³¹

²⁹ แหล่งเดิม, หน้า 18-19.

³⁰ แหล่งเดิม, หน้า 14.

³¹ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง, เล่มเดิม, หน้า 21.

การกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายเท่าที่ปรากฏจะมีอยู่ 3 แนวทาง คือ การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพัทธ์ และการกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน

1) การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด (definite) คือ ระบุจำนวนค่าปรับไว้ตายตัว ศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 29 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ซึ่งกำหนดให้ปรับ 4 เท่าของราคาของและค่าอากรรวมกัน³²

2) การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพัทธ์

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพัทธ์ (relative) หมายถึง การกำหนดกรอบของโทษปรับไว้เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การกำหนดขึ้นสูงแต่ไม่กำหนดขึ้นต่ำ หรือการกำหนดขึ้นต่ำแต่ไม่กำหนดขึ้นสูง ตลอดกำหนดทั้งขึ้นสูงและขึ้นต่ำก็ได้³³

3) การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน

การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน เช่น การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษไว้ว่าปรับเท่าใด กฎหมายที่จะกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้มักจะเป็นโทษสถานเบา

2.3.6 ข้อดีและข้อเสียของโทษปรับ

ในการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำมาตราการอื่นมาใช้แทนการปรับ ผู้เขียนจึงขอ นำข้อดีและข้อเสียของโทษปรับมาพิจารณา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการบังคับโทษปรับได้ตรงจุด และสามารถกำหนดแนวทางในการนำมาตราการอื่นมาใช้แทนการปรับได้อย่างเหมาะสม รายละเอียดดังนี้

1) ข้อดีของโทษปรับ

(1) โทษปรับใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โทษปรับถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดในทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดเองไม่ว่าในทางใด³⁴ เนื่องจากนักอาชญาวิทยามีความเห็นว่าการจำคุกระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดความเช็ดหลาบไม่ว่าในด้านปราบปรามหรือข่มขู่ หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดก็ตาม ในทางตรงกัน

³² แหล่งเดิม.

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ วีระพล ปานบุตร. “โทษปรับในสวีเดน.” *วารสารอัยการ*, 2(14). หน้า 27.

ข้ามโทษจำคุกกระชั้นขึ้นอาจทำให้จิตใจแข็งกระด้างและเกิดปมด้อย เนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก หากเข้าก็เกิดความชินชาชินไม่รู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในทางใดก็ตามย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่ควร ส่วนโทษปรับนั้น ผู้ถูกลงโทษย่อมไม่เกิดความเคยชินเพราะถูกปรับเมื่อใดก็เป็นความเสียหายส่วนตัวเมื่อนั้น³⁵ ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือ ไม่ก่อให้เกิดความอับอายหรือจิตใจแข็งกระด้าง และเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำความผิด

ดังนั้น โทษปรับนอกจากจะมีผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำแล้วยังสามารถบรรเทาความเสียหายในทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยตรง เฮร์แมนน์ แมนน์ไฮม์ (Hermann Mannheim) นักอาชญาวิทยา ผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษได้ให้ความเห็นสรุปว่า “การลงโทษปรับมีลักษณะคล้ายคลึงกับการรอลงอาญาด้วยการคุมความประพฤติ (Probation) ในทัศนะที่ว่าต่างก็เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบหรือสร้างรอยมลทินทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด”³⁶

(2) โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไป กล่าวคือในการลงโทษปรับนั้น สามารถกำหนดจำนวนเงินให้เหมาะสมกับฐานะของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีก็ลงโทษปรับน้อยลง ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีลงโทษปรับรุนแรงขึ้น³⁷

(3) โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุด หรือต้นเหตุแห่งการกระทำความผิดโดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นหรือความผิดที่ทำด้วยความโลภ การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการปรับนั้น ผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าได้ทรัพย์สินของคนอื่นมากลับต้องเสียทรัพย์สินของคนอื่น ถือได้ว่าเป็นการแก้แค้นสังคมได้อย่างหนึ่ง³⁸

(4) โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ในภายหลังในกรณีที่มีการพิพากษาคัดสินผิดพลาด กล่าวคือ หากปรากฏพยานหลักฐานว่าผู้ถูกลงโทษปรับนั้น มิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับให้ได้³⁹

³⁵ โกเมน กัททกริมย์, เล่มเดิม, หน้า 457.

³⁶ ประเสริฐ เมฆมณี, (2532), *หลักทัณฑ์วิทยา*, หน้า 34.

³⁷ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง, เล่มเดิม, หน้า 17.

³⁸ โกเมน กัททกริมย์, เล่มเดิม, หน้า 457.

³⁹ แหล่งเดิม.

(5) รายได้จากการปรับรัฐสามารถนำไปใช้ในการกิจการอื่นได้ เช่น ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องว่า รายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็น กองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ⁴⁰

(6) โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยรัฐไม่ต้องขาดรายได้ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย สร้างสถานที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง⁴¹

(7) โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบวันปรับ (day-fine) หรือการรอกการลงโทษ หรือการรอกการกำหนดโทษปรับ เป็นต้น ซึ่งก็สุดแท้แต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษ และไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม⁴²

2) ข้อเสียของโทษปรับ

(1) โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาค เพราะคนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี

(2) โทษปรับที่เล็กน้อย หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัวแต่ถ้าผู้กระทำความผิดมีความร่ำรวยมั่งคั่งมากก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ในทางตรงกันข้าม การจำคุกผู้มีฐานะดีสัก 5-10 วัน น่าจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัวยิ่งกว่าโทษปรับ แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะไม่รู้ลึกเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ว่า ผู้รับโทษไม่เกิดจุดค้างพริ้วแต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้ลึกเข็ดหลาบหวาดกลัวก็ได้

(3) ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศ เนื่องจากเมื่อลงโทษปรับไปแล้วมักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุก หรือกักขังแทนโทษปรับ (imprisonment in default of payment) อันจะนำไปทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคำพิพากษา และในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็ต้องรับโทษจำคุกกระชั้น ซึ่งความมุ่งหมายของการมีโทษปรับต้องการ จะหลีกเลี่ยงอยู่ด้วยนั่นเอง

(4) โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาจแข็งเกินไป เนื่องจากไม่อาจจะเดินตามระบบ เศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมาย เหล่านั้นไม่อาจทำได้ง่ายนัก

⁴⁰ Gerhardt Grebing. (1982). *The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries*. p 23.
(อ้างถึงใน โกเมน ภัทรภิรมย์, 2534, หน้า 457).

⁴¹ แหล่งเดิม.

⁴² แหล่งเดิม.

(5) การลดความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับ ความพยายามที่จะให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทนหรือการผ่อนชำระโทษปรับ⁴³ ต่างก็มีส่วนทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับมีค่าลดลง เพราะโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา และการลงโทษปรับก็เป็นการเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่อาจรับโทษแทนกันได้

(6) โทษปรับมักถูกกล่าวหาอยู่เหมือนกันว่ารัฐแสวงหาประโยชน์หรือรายได้เข้าหารัฐ โดยรัฐมีมาตรการเข้มงวดกวาดขันที่จะเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระให้แก่ผู้เสียหายได้⁴⁴

(7) โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดถูกระงับไปด้วย เช่น เงินรายได้แทนที่จะนำมาใช้จนเจือจรรอบครัวก็ถูกแบ่งไปใช้เป็นค่าปรับ⁴⁵

จากการศึกษาค้นคว้าที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการลงโทษปรับ (Fine) เป็นการลงโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอาภัยกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งการนำลงโทษปรับมาบังคับใช้ยังมีผลดีหลายประการ เช่น ใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น ทำให้รัฐมีรายได้ โดยรัฐไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างสถานที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้อง ประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ ระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวดังที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและไม่เสมอภาคในการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะสามารถชำระค่าปรับได้ ทำให้การลงโทษปรับไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่มีผลเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด ไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำอีกในอนาคต ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้จะต้องถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในไทยนั้นหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ ศาลก็มักจะสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับไปเลยทันที เนื่องจากการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ จึงจะเห็นได้ว่าการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ส่วนการที่ไทยจะนำโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาปรับใช้บังคับกับไทยอย่างเช่นที่ต่างประเทศนำมาใช้บังคับนั้นก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้บุคคลของไทยนั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ฐานในการเก็บข้อมูลรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายของไทยได้มีการบัญญัติถึงการทำงานแทนค่าปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1

⁴³ โกเมน กัทภิรมย์, เล่มเดิม, หน้า 457.

⁴⁴ แหล่งเดิม.

⁴⁵ แหล่งเดิม.

เรื่องการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ มาใช้แก้ปัญหากรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและยังเป็นที่ปฏิบัติตามแนวความคิดที่ต่างประเทศหลายประเทศนำมาใช้บังคับ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น แต่เนื่องจากบัญญัติดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในการนำมาบังคับใช้ในเรื่องตัวบุคคลที่จะร้องขอเพื่อทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับและจำนวนเงินที่ถูกปรับ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าต้องไม่เกินแปดหมื่นบาท และอำนาจในการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่งกล่าวคือ ศาลจะมีอำนาจพิจารณาเรื่องการร้องขอทำงานแทนค่าปรับได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องขอเข้ามาเท่านั้น ฉะนั้น เพื่อให้การทำงานแทนค่าปรับมีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด อันนำมาซึ่งการพัฒนาแก้ไขกฎหมายของไทยในเรื่องการทำงานแทนค่าปรับให้มีผลบังคับใช้เต็มประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาถึงประโยชน์ของการทำงานแทนค่าปรับ โดยแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้น สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และการพิจารณาเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้นยังสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) อีกด้วย โดยผู้เขียนขออธิบายถึงทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

2.4 ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory)

ตามแนวคิดในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการลงโทษจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคม ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละชุมชนที่มีต่ออาชญากรรม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไป จากเดิมที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย ตอบแทนแก้แค้น และข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกรงกลัวต่อการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันได้เน้นหลักการป้องกันภัยของสังคม และการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับมาประพฤติตนเป็นคนดีอันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

การลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตน ซึ่งมีลักษณะไปในทางลบ (negative) แม้ลักษณะดังกล่าวนี้จะลดลงในปัจจุบัน โดยได้มีการพัฒนาและนำเอาการอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้ แต่อย่างไรก็ตามเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตนก็ยังคงเป็นสาระสำคัญของการลงโทษอยู่ จึงมีปัญหว่าการลงโทษกระทำไปเพื่อประโยชน์อะไร ปัญหานี้มีผลไม่แต่เฉพาะในทางทฤษฎีหรือทางปรัชญาเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการปฏิบัติกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วย⁴⁶

⁴⁶ คณิศ วนกร. (2547). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 365.

ซึ่งในปัจจุบันได้มีทฤษฎีต่างๆ อธิบายถึงเหตุผลของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ และไม่ว่าจะพิจารณาจากทฤษฎีหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษย่อมจะมีผลต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งแต่ละทฤษฎีจะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีใหญ่ๆ คือ⁴⁷ ทฤษฎีทดแทน (Retributive theory) และทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) การแบ่งแยกความแตกต่างของ ทฤษฎีทั้งสองนี้ เคยมีผู้เสนอว่า ทฤษฎีทดแทนเป็นทฤษฎีที่มองในอดีต โดยลงโทษเพื่อทดแทนสิ่งที่ ผู้กระทำความผิดได้กระทำแล้ว ในขณะที่ทฤษฎีอรรถประโยชน์เป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอนาคตโดยมุ่งที่ผล ของการลงโทษ ซึ่งทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่าการลงโทษก่อให้เกิดผลดี เพราะรากฐานของ แนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์เชื่อกันว่าการแก้แค้นหรือลงโทษบุคคลไม่ควรจะพิจารณาถึง ความร้ายแรงอันเกิดจากความน่าตำหนิของผู้นั้นในอดีต แต่ควรพิจารณาถึงผลดีที่สุดที่ตามมาจากการลงโทษด้วย การลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- 1) เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)
- 2) เพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิด (incapacitation)
- 3) เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (reformation an rehabilitation)

การลงโทษผู้กระทำความผิด โดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการหลากหลายและเป็นการเฉพาะรายไป เพราะสาเหตุของการที่บุคคล กระทำความผิด แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกัน แต่อาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องบำบัด แก้ไขเป็นการเฉพาะราย โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านสังคม จิตวิทยา และทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลา ตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันนี้เรือนจำมีสภาพปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก การขาด บุคลากรและความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะในเรื่องแนวความคิดอาชญาวิทยา จิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ รวมถึงงบประมาณในการจัดการไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องโทษเฉพาะรายนั้น ทำให้การแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร⁴⁸ ไม่อาจ ป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก และไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาในเรื่องคนล้นคุกได้ จึงส่งผลให้ระบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเรือนจำไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

⁴⁷ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). การศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ ในประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 20.

⁴⁸ ประเสริฐ เมฆมณี. เล่มเดิม. หน้า 24.

เมื่อนำแนวคิดของทฤษฎีอรรถประโยชน์มาปรับใช้กับการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่า การให้ผู้กระทำความผิดซึ่งมีความผิดเพียงเล็กน้อยอันมีโทษทางอาญาที่ไม่รุนแรงทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้น จะเป็นการมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาลงโทษปรับแต่เพียงทางเดียว เนื่องจากบุคคลแต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ไม่จะเป็นด้านชาติกำเนิด ความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ และประสบการณ์ที่พบเจอ เป็นต้น ฉะนั้น การพิจารณาลงโทษโดยคำนึงถึงความแตกต่างในด้านต่างๆ ของตัวบุคคลย่อมเป็นการลงโทษที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด ให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเกิดประโยชน์ต่อสังคมเพราะความผิดเพียงเล็กน้อยซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวนั้น มิได้มีผลเป็นการตัดตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่อย่างใด

2.5 หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศส โดยมีวิวัฒนาการออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรกในยุคก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1789 ซึ่งการกำหนดโทษยังมีลักษณะเป็นการลงโทษตามอำเภอใจไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษและในช่วงต่อมาหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส หลังจากการมีประมวลกฎหมายใช้แล้วได้มีการบัญญัติถึงอัตราโทษไว้ตายตัวทำให้ผู้พิพากษาต้องลงโทษภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษเป็นอย่างอื่นได้เลย จนเข้าสู่ช่วงท้ายหลังจากใช้ประมวลกฎหมายไประยะหนึ่งได้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการกำหนดโทษของศาลที่ต้องจำกัดตายตัวเคร่งครัดไม่อาจพิจารณาโทษยืดหยุ่นตามความเหมาะสมได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายโดยกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามหลัก “Individualization” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศอื่นๆ ในเวลาต่อมา

การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำผิดตามหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) จะต้องมีการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) โดยมีแนวความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบ อันเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยตลอดจนพฤติกรรมภายนอกของตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำความผิดนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ยกตัวอย่างเช่น การที่บุคคลมีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดพบเห็นการกระทำความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์อยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมการเล่นแบบอาชญากรขึ้น โดยได้ลงมือกระทำความผิดเช่นนั้นบ้าง ประกอบกับความมีอิสระและ

เสรีภาพในการกระทำของแต่ละบุคคล จึงทำให้การที่จะเลือกว่ากระทำความผิดหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับเจตจำนงอิสระของตนเป็นสำคัญ ดังนั้นบุคคลจึงต้องพยายามปรับปรุงบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเสมอ อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (Situations) ต่างๆ ได้เหมือนกัน เพราะแต่ละบุคคลย่อมมีคตินิยามหรือส่วนที่ประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นแบบแห่งความประพฤติของบุคคล (pattern of behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งการลงโทษตามหลักการนี้จะมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงหาได้ต้องการให้มีผลถึงบุคคลอื่นไม่ โดยมุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและกลับคืนสู่สังคมได้ เพราะการลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายนั้น ในบางกรณีก็ไม่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด และไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติตัวดีขึ้นได้

ดังนั้น การลงโทษนั้นจะต้องเป็นการลงโทษโดยคำนึงถึงธรรมชาติของตัวผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรเป็นสำคัญ มิใช่การลงโทษโดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ โดยการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด มีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมแวดล้อมของคดี และไม่ใช่เพียงแต่ข้อกฎหมายอย่างย่อโดยละเอียดข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันในแต่ละคดี ซึ่งการลงโทษโดยมีความมุ่งหมายไปถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะของผู้กระทำความผิดจึงตรงกันข้ามกับการลงโทษที่มุ่งจะแก้แค้นทดแทนโดยไม่คำนึงถึงการกระทำในอดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และการที่จะให้ความมุ่งหมายในเรื่องการลงโทษสามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องยอมรับเอาธรรมชาติของบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอของผู้กระทำความผิดแต่ละคนมาใช้บังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการลงโทษ และสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก

การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการลงโทษบุคคลให้เหมาะสมกับความผิด และตัวผู้กระทำความผิด จึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้เรียกหลักการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า “หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล” (Individualization)

กล่าวได้ว่าการลงโทษตาม “หลักลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)” นั้นเป็นการลงโทษซึ่งต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมแห่งคดี ประวัติการกระทำความผิด อายุ สุขภาพ ทางร่างกายและภาวะแห่งจิต ประวัติการศึกษาและครอบครัว สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง ประวัติการทำงาน สถานะทางการเงิน นิสัย ภาวะแห่งจิตและความประพฤติเป็นอาชญา ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถและความรับผิดชอบที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งบุคคลลักษณะนิสัยการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก จึงต้องมุ่งเน้นตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขบุคลิกนิสัย (Character Building) ผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและสามารถอยู่ได้ในสังคม ดังนั้น ข้อเท็จจริง 2 ส่วนสำคัญในการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิด คือ

- 1) ข้อเท็จจริงที่เป็นพฤติการณ์ของการกระทำความผิด
- 2) ข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนบุคคล กล่าวคือ ความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้กระทำความผิด

ซึ่งทั้ง 2 ส่วนนี้จะนำไปสู่การพิจารณาโทษและการบังคับโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล⁴⁹

ฉะนั้น เมื่อนำหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) มาปรับใช้กับแนวคิดในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่า การให้ผู้กระทำความผิด ซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับ ซึ่งอยู่ภายใต้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลไป ย่อมจะมีประโยชน์และเป็นการมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาสั่งลงโทษปรับ ซึ่งหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับจึงสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับอย่างที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคลและยังทำให้การทำงานแทนค่าปรับนี้มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้อีกด้วย

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับพัฒนามาจากแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม ซึ่งมีแนวความคิดพื้นฐานมาจากการใช้แรงงานทาสให้ไปทำงานในอาณานิคมของอังกฤษ⁵⁰ ซึ่งเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านานในสมัยนพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 1 ได้มีการส่งผู้กระทำความผิดที่มีจิตใจชั่วร้าย หรือกระทำความผิดร้ายแรงมากลักษณะต่างๆ ไปเป็นทาสใช้งานหนัก

⁴⁹ ธาณี วรภัทร์. (2555). การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก. หน้า 34.

⁵⁰ Ken Peade and William McWilliams. Loc. Cit. (อ้างถึงใน เชษฐภัทร พรหมชนะ, 2546, หน้า 42).

ในหน้าที่พลกรรเชียงสำหรับเรือเดินทะเล ต่อมาในยุคที่อังกฤษแสวงหาอาณานิคม อังกฤษได้ตรากฎหมายว่าด้วยการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปต่างแดน(The First Modern Legalization of Transportation) กำหนดให้ส่งผู้กระทำความผิดประเภททุจริต คดโกง คนจรจัด หัวขโมย และบุคคลจำพวกภิกษจาร ไปอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษระหว่างการเดินทางมีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบบทรมาน⁵¹ วิธีการนี้ชาวอังกฤษรู้สึกต่อต้านและคัดค้านกันอย่างมาก ต่อมาในปี ค.ศ. 1821 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการลงโทษให้นักโทษทำงานหนัก (hard Lab our) ทดแทนการส่งผู้กระทำความผิดไปต่างแดน แต่วิธีการลงโทษนี้ได้ถูกยกเลิกไปในที่สุด

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น ซึ่งกระทำโดยการรวมตัวของนักทฤษฎีในในกลุ่มประเทศยุโรป เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ หรือที่เรียกว่า ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะหลักการลงโทษต่อเสรีภาพ ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่ารูปแบบและวิธีการลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นการทรมานโหดร้าย หรือมีสภาพความเลวร้ายเกินความจำเป็นตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลผู้กระทำความผิดไม่อาจบรรลุผลได้ หากการลงโทษมีลักษณะทรมานโหดร้าย ความเคียดแค้นชิงชังต่อสังคม นักทฤษฎีทั้งหลายจึงเห็นควรให้ยกเลิกการลงโทษในลักษณะเป็นการทรมาน โดยการนำรูปแบบและวิธีการลงโทษที่มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรมมาใช้ ทดแทนการลงโทษแบบดั้งเดิม

แนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายอังกฤษและเวลส์ ความสำเร็จที่อังกฤษประสบอยู่ทำให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกาสนใจ และนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกาโดยในปี ค.ศ. 1891 มลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐเวอร์จิเนีย รัฐโอไฮโอ และโคลัมเบีย ได้มีการพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดซึ่งกระทำความผิดในฐานความผิดต่างๆ กัน ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์บนถนนและตามตรอกซอยทั้งในเมืองใหญ่ๆ และหมู่บ้านเล็กๆ ตามแต่กรณี

สำหรับแนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมในไทยนั้น เริ่มต้นจากการคุมความประพฤติ โดยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนให้กลับตนเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก ซึ่งเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดให้มีอิสรภาพภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติที่มุ่งให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกตน ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งมี

⁵¹ ประเสริฐ เมฆมณี, เล่มเดิม, หน้า 68.

ผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดและครอบครัว การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงเป็นภารกิจหลักของการคุมประพฤตินอกเหนือไปจากรายงานข้อมูลของผู้กระทำความผิดต่อศาลและการควบคุม สอดส่องให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด โดยนับตั้งแต่ไทยมีการนำเอาวิธีการ คุมความประพฤติผู้ใหญ่มามีใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดเรื่อยมา เช่น การให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นมาตรการ แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแบบหนึ่ง ซึ่งการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ใน ปัจจุบันได้ถูกนำมาบัญญัติเป็นวิธีการบังคับชำระค่าปรับอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 โดยบัญญัติให้เป็นหลักการบังคับชำระ ค่าปรับเพิ่มเติมจากการกักขังแทนค่าปรับไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 ซึ่งก็คือการทำงาน แทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั่นเอง

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์และตระหนักถึงคุณค่าของการให้ผู้กระทำความผิด ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับแล้ว ผู้เขียนจึงขอเสนอถึง ความหมายของการให้ทำงานแทนค่าปรับ วัตถุประสงค์ ลักษณะ และหลักเกณฑ์ของการทำงาน แทนค่าปรับ ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ

2.6.1 ความหมายของการทำงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับก็คือ การทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณประโยชน์ แทนค่าปรับตามความในมาตรา 30/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา การทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าเป็น สิ่งที่กระบวนการยุติธรรมนั้นนำมาใช้ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2530 แล้ว แต่ยังไม่ค่อยจะเป็น ที่แพร่หลายเพราะการทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าการลงโทษแนวใหม่แก่ผู้กระทำความผิดในศาล หรือกรมคุมประพฤตินั้นเลือกมาเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรต้องได้รับโทษหนักอาจจะ เป็นเพราะว่าฐานความผิด หรือเจตนาในการกระทำความผิด เป็นต้น ซึ่งความหมายของการบริการ สังคมนั้นก็มีอยู่หลายความด้วยกัน

การทำงานบริการสังคม หมายถึง มาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่ซึ่งใช้ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ศาลสั่งพร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขทำงานบริการสังคมแทนวิธีการ จำคุก

การทำงานบริการสังคม หมายถึง รูปแบบการใช้แรงงานของผู้กระทำความผิด โดยมิ ความมุ่งหมายเพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียของการจำคุกระยะสั้น โดยการจัดให้ผู้กระทำความผิดในคดีที่มี โทษเล็กน้อยให้ทำงานสาธารณประโยชน์ทดแทนการถูกลงโทษจำคุก ซึ่งเป็นมาตรการที่สอดคล้อง

กับปรัชญาพื้นฐานของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ⁵² สำหรับผู้ที่ได้รับการรอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ให้ทำงานชดเชยการกระทำความผิดของตนเองที่ได้ล่วงละเมิดต่อสังคม นอกเหนือจากเงื่อนไขการรายงานตัวตามปกติ เพื่อเป็นมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ โดยสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมรวมทั้งให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ให้ประชาชนและสังคมยอมรับว่าเขารู้สำนึกในการกระทำความผิดแล้วยังทำประโยชน์ต่อผู้อื่นได้⁵³

นักกฎหมายและนักอาชญวิทยาต่างได้ให้ความหมายของการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิด⁵⁴ ดังนี้

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง มาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่รูปหนึ่งที่ศาลสั่งให้ใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคมแทนวิธีการจำคุก

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นการให้บริการแก่ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศลโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างในช่วงเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

การทำงานบริการสังคมหรือบริการสาธารณะประโยชน์ จึงหมายถึง การที่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล ฯลฯ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร⁵⁵

การทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณะประโยชน์ เป็นวิธีการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร การทำงานบริการสังคมในแต่ละประเทศอาจจะมีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ หรือความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมแตกต่างกัน ปัจจุบันแนวความคิดพื้นฐานในการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้นในประเทศต่างๆ สามารถจำแนกออกเป็น 3 แนว ดังนี้

⁵² อนุลักษณ์ สาริกบุตร. (2537). *การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมในฐานะเงื่อนไขของการคุมความประพฤติ : ศึกษากรณีเฉพาะกรณีสำนักงานคุมประพฤติในเขตกรุงเทพมหานคร*. หน้า 35.

⁵³ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. (2534). “มาตรการใหม่ของการคุมประพฤติผู้ใหญ่ : การให้ผู้คุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณะประโยชน์.” *จุลสาร อ.ส.ค. สัมพันธ์*. 3. หน้า 4.

⁵⁴ Warren Young. (1979). *Community Service Orders*. p.9. (อ้างถึงใน เสมอแซย เสนเนียม, 2536, หน้า 29-30).

⁵⁵ กองกิจกรรมชุมชน 2538, หน้า 1.

1) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการลงโทษ (Punishment)

Warren Young ได้กล่าวว่า การทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทที่มีโทษจำคุกระยะสั้นโดยใช้มาตรการที่กระทำต่อเวลาพักผ่อนของผู้กระทำความผิด โดยศาลจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมทดแทนการลงโทษจำคุก และหากกระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งนั้นได้ และกำหนดโทษเป็นอย่างอื่น⁵⁶

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษอย่างหนึ่ง โดยเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทโดยเลือกโทษจำคุกในระยะสั้น เพียงแต่รูปแบบหรือลักษณะของการลงโทษจะแตกต่างจากมาตรการลงโทษอื่นๆ อย่างเช่นการลงโทษจำคุกที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียอิสรภาพ และการลงโทษปรับซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์สินตามจำนวนที่ศาลสั่งปรับ แต่การทำงานบริการสังคมจะทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียเวลาว่างและเวลาพักผ่อนส่วนตัว รวมทั้งจะต้องเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน หากผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนคำสั่งของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งการทำการลงโทษงานบริการสังคมนั้นแล้วกำหนดโทษอย่างอื่นแทนก็ได้ นอกจากนี้ในบางประเทศศาลอาจจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพื่อเป็นมาตรการทดแทนการลงโทษปรับได้ หากเห็นว่าจำเลยเป็นบุคคลยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับหรือแม้แต่กรณีที่จำเลยมีฐานะร่ำรวย การลงโทษปรับจะไม่มีผลทำให้จำเลยรู้สึกเจ็บปวดหรือสำนึกในการกระทำผิดของตน ในกรณีนี้ ศาลก็อาจใช้วิธีการสั่งให้จำเลยไปทำงานบริการสังคมเพื่อทดแทนการลงโทษปรับก็ได้

2) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย กล่าวว่า iva การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ ที่ถือเป็นการฟื้นฟูบำบัด (Rehabilitation) ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “อาชีพบำบัด” (Occupational Therapy) ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจตลอดจนนิสัยและความประพฤติให้สามารถกลับคืนสู่สังคม กลับไปประกอบอาชีพได้ดีตามกำลังความสามารถ แนวความคิดดังกล่าวมีมาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 172 โดย “กาเลน” แพทย์ชาวกรีก ได้ใช้วิธีการทำงานในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยของบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตใจและปรากฏว่าได้ผลดียิ่งจึงจดบันทึกไว้ว่า “การทำงานเป็นหมอรรถรมชาติที่ดีที่สุด และมีความสำคัญต่อความสุขของมนุษยชาติ”⁵⁷

⁵⁶ Warren Young. (1976). *Community Service Order*. p. 1. (อ้างถึงใน เสมอแษ เสนเนียม, 2536, หน้า 58-61).

⁵⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย.(2534). *การทำงานคือการแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง*. หน้า 80-82.

การให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้รับใช้สังคมด้วยการมอบหมายงานให้ทำ จะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม มีความนับถือในตนเอง มีการใช้ทักษะและศักยภาพของตัวเองในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ทำให้ทัศนคติและความประพฤติของผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในอนาคต ซึ่งจะส่งผลถึงการลดอัตราการเกิดการกระทำผิดซ้ำในที่สุด การทำงานจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโอกาสผู้กระทำความผิดได้พัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ ทักษะในการประกอบอาชีพ และการได้สร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจนมีความพร้อมที่จะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมสังคมได้อย่างสนิทใจอีกครั้งหนึ่ง

3) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการชดเชยหรือทดแทนความผิดแก่ผู้เสียหาย (Restitution)

Stephen Schater กล่าวว่า การชดเชยค่าเสียหายในแง่ทฤษฎีถือว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด นอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมได้คืนมาแล้ว ยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้คืนมาซึ่งอัตมโนทัศน์ (Self-Image) และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนารู้สึกผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม ซึ่งการชดเชยค่าเสียหายของผู้กระทำความผิดปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การชดเชยด้วยเงิน การชดเชยด้วยการบริการชุมชน และการชดเชยด้วยการทำงานให้กับผู้เสียหาย⁵⁸

การชดเชยค่าเสียหายไม่ว่าจะในรูปแบบใด ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ต่อความเสียหาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคมด้วย ซึ่งรูปแบบของการชดเชยค่าเสียหายในปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การชดเชยด้วยเงิน การชดเชยด้วยการบริการโดยตรงแก่ผู้เสียหาย เช่น การขอขมา หรือทำงานให้แก่ผู้เสียหาย และการชดเชยด้วยการให้บริการแก่สังคมหรือชุมชน เช่น ดูแลเด็ก ทำความสะอาดในหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรสาธารณกุศล เป็นต้น

⁵⁸ Stephen Schafer. (1960). *Restitution Victim of Crime*. pp. 3-7 (อ้างถึงใน อรศรี อาธิกิจ, 2552, หน้า 58-61).

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ โดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และลักษณะของงานบริการสังคมมากที่สุด เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ชุมชนและสังคมโดยตรง โดยเป็นการลงโทษทางด้านร่างกายและเวลา อีกทั้งสังคมสามารถรับรู้ได้ถึงการใช้ความเสียหายด้วยวิธีดังกล่าวอีกด้วย

2.6.2 วัตถุประสงค์ของการงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ เป็นการให้ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคมและชุมชนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งเงื่อนไขของการทำงานบริการสังคมมีวัตถุประสงค์⁵⁹ ดังนี้

- 1) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเอง ขณะที่เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติ และมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมมากขึ้น
- 2) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ ความสนใจ ความมีวินัย ตลอดจนการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 3) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ เกิดความภาคภูมิใจ และสร้างภาพพจน์ที่ดีสำหรับตนเองว่ายังมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม
- 4) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ได้ชดเชยความเสียหายที่ก่อขึ้นด้วยการทำงานเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม
- 5) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ สามารถกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุขเหมือนบุคคลทั่วไป เพราะสังคมยอมรับว่าผู้ถูกคุมความประพฤติมีความสำนึกตน และยังทำคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น
- 6) เพื่อเป็นการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนวิธีการลงโทษ โดยการจำกัดเสรีภาพจำกัดเวลาพักผ่อนส่วนตัว และบังคับให้ชดใช้เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม ซึ่งถือว่าเป็นวิธีตอบแทนการละเมิดกฎหมายวิธีหนึ่ง

⁵⁹ กฤติศิลป์ กนกนาท. (2553, พฤศจิกายน – ธันวาคม). “มาตรการคุมประพฤติ, เงื่อนไขคุมประพฤติและมาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม.” *ศาลพาห*, 6(37). หน้า 42-43.

2.6.3 ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับ

ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการให้บริการสังคม ชุมชน องค์กรการกุศล หรือ องค์กรสาธารณประโยชน์ รวมไปถึงสถานศึกษาและสถานพยาบาลด้วย โดยผู้นั้นจะไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนใดๆ อย่างไรก็ตามงานบริการสังคมที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำแทนโทษทางอาญานั้นจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพของผู้กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการแก้ไข และรู้สึกสำนึกถึงความผิดที่ตนกระทำ เมื่อพิจารณาตามแนวทางปฏิบัติของสำนักงานควบคุมความประพฤติแล้ว การทำงานบริการสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) การทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะราย คือ จัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่งทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับแต่ละคนที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่า ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมใดเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงผู้ที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันได้ทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งร่วมกันจนแล้วเสร็จ ภายในระยะเวลาที่สมควรอีกด้วย รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะรายนี้จึงเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องการระยะเวลาในการฟื้นฟูค่อนข้างมาก

2) การทำงานบริการสังคมแบบเป็นกลุ่มหรือบำเพ็ญประโยชน์แบบกลุ่ม เป็นการจัดให้ผู้กระทำความผิดจำนวนมากกว่า 1 คน ร่วมกันทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือชุมชน เช่น การทำงานพัฒนาทำความสะอาดศาสนสถาน โรงเรียน ศาลาประชาคม สวนสาธารณะหรือสถานที่สาธารณะอื่นๆ รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมเป็นกลุ่มจึงเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่ควรได้รับการฟื้นฟูระยะสั้นหรือผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถให้ทำงานเฉพาะรายได้ เนื่องจากอาจก่อให้เกิดปัญหากับหน่วยงานที่เข้าทำงาน เช่น ผู้ที่ติดยาเสพติด เป็นต้น

รูปแบบของการทำงานบริการสังคมที่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดก็เป็นสิ่งสำคัญในการใช้มาตรการดังกล่าวลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การทำงานบริการสังคมที่อาศัยความรู้เฉพาะ หมายความว่า ผู้ทำงานบริการสังคมมีความรู้ในอาชีพหรือวิชาชีพเป็นการเฉพาะ ดังนั้นรูปแบบของการทำงานบริการสังคมอาจเป็นการสอนหนังสือในสถานศึกษา การทำงานในห้องสมุด การช่วยงานให้บริการข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

2) การทำงานบริการสังคมที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะ หมายความว่า ตัวผู้ทำงานบริการสังคมอาจมิได้มีความรู้ในวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งพิเศษ เพราะฉะนั้นการทำงานบริการสังคมจึงมีลักษณะเป็นงานบริการเป็นส่วนใหญ่ เช่น การขับรถพยาบาลให้กับสถานพยาบาลของรัฐ บุรณดูแลสถานที่สาธารณะ ดูแลความปลอดภัยด้านการจราจร รวมตลอดไปถึงการรณรงค์ให้แก่องค์กรที่บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

2.6.4 หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับ

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแทนค่าปรับโดยใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น ในแต่ละประเทศที่มีการนำมาตราการดังกล่าวมาใช้ต่างก็มีหลักการทางกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและในหลายประเทศต่างก็มีประสบการณ์ในการส่งเสริมการให้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมในแนวทางต่างๆ กันไป แต่ก็มีวัตถุประสงค์ที่ไปในทิศทางเดียวกันและการที่จะนำมาตราการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้นั้นต้องมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ทำงานบริการสังคมนั้นเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่มีปัญหาในด้านการขาดความสำนึกกับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ไม่สามารถแสดงบทบาท หรืออารมณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งผู้ที่ขาดความเอาใจใส่ หรือขาดทักษะในการทำงานอาชีพ ทั้งนี้ เพราะการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม หรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่นช่วยในการเรียนรู้ให้มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน การแก้ไขปัญหาคณะทำงานสำหรับผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ ก็สามารถให้เข้ารับการฝึกงานและจัดให้ทำงานที่อาจเป็นอาชีพต่อไปได้ โดยมีแนวทางในการพิจารณาจัดให้ทำงานบริการสังคม⁶⁰ ดังนี้

1) พิจารณาจากฐานความผิด เงื่อนไข หรือคำสั่งของศาล รวมทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

2) พิจารณาลักษณะของแต่ละบุคคล เช่น นิสัย ความประพฤติ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถพิเศษ รวมทั้งการศึกษาและการประกอบอาชีพ

3) งานที่จัดให้ทำจะต้องไม่ใช่งานที่เสี่ยงภัย เช่น การทำงานในที่สูง หรือเกี่ยวข้องกับเครื่องจักรหรือสารเคมีที่เป็นอันตราย

4) การรายงานการสืบเสาะทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจุดเริ่มต้นประการแรกของการจะใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคม คือ ต้องมีรายงานการสืบเสาะทางสังคม

5) ความยินยอมของผู้กระทำความผิด ในเรื่องของการให้ความยินยอมนั้นมีแนวคิดมาจากการที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงปัญหาข้อโต้แย้งว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งแต่เดิมอาจต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน แต่ในปัจจุบันหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ใหม่ว่าไม่ต้องได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิดก่อน

⁶⁰ กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์. (2552). “มาตรการให้ทำงานบริการสังคม.” *วารสารอัยการ*, 22(251). หน้า 27-35.

พิจารณาตามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (The United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures: The Tokyo Rules 190) ข้อ 3.4 กำหนดว่า “การจะใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีหรือเพื่อแทนการดำเนินคดีในศาลตามปกตินั้น พึงได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิดนั้นก่อน” แต่เมื่อพิจารณาแล้ว กฎดังกล่าวไม่ได้ใช้บังคับกับกรณีที่เป็นคำพิพากษาของศาล ดังนั้นศาลจึงไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในกรณีที่จะมีคำพิพากษาให้จำเลยทำงานบริการสังคม

6) อัตราจำนวนชั่วโมงที่จะให้ทำงานบริการสังคม ด้วยวัตถุประสงค์หลักของมาตรการให้ทำงานบริการสังคม เป็นไปเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ดังนั้นการกำหนดระยะเวลาให้ทำงานจึงต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดมรรคผลตามวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการดังกล่าว ถ้ากำหนดระยะเวลาทำงานที่ต่ำเกินไปก็อาจจะไม่มีผลในทางแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แต่ถ้ามีการกำหนดให้มีอัตราจำนวนชั่วโมงสูงสุดไว้นั้นจะเป็นการเปิดทางให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนชั่วโมงที่จะให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมนั้นได้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงทั้งลักษณะของการกระทำความผิด และตัวผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี ยังขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศด้วย ทั้งนี้การกำหนดจำนวนชั่วโมงที่สูงเกินไป อาจสร้างภาระทั้งแก่ผู้กระทำความผิดและพนักงานคุมประพฤติมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น แต่อย่างน้อยที่สุดจำนวนชั่วโมงที่ศาลกำหนดให้ทำงานบริการสังคม ควรสะท้อนถึงระดับความร้ายแรงของไทยที่ผู้กระทำความผิดนั้นสมควรจะได้รับ โดยทั่วไปแล้ว ศาลซึ่งกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม จะกำหนดเพียงจำนวนชั่วโมงที่ผู้กระทำความผิดต้องทำงานบริการสังคมนั้น ส่วนประเภทของงานบริการสังคมที่ต้องทำจะเป็นเรื่องที่พนักงานคุมประพฤติจะกำหนดให้เหมาะสมกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ที่จะรองรับการทำงานบริการสังคมนั่นเอง

7) พิจารณาคุณสมบัติของผู้ทำงานบริการสังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพิจารณาถึงคุณสมบัติ ต้องคำนึงความเหมาะสมของสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ และภาวะทางเศรษฐกิจของ ผู้ทำงานบริการสังคมประกอบด้วย เพื่อไม่ให้งานบริการสังคมมีผลกระทบต่อช่วงเวลาของการประกอบอาชีพ และต่อหน้าที่ในการเลี้ยงดูหรือความรับผิดชอบต่อครอบครัวของผู้ทำงานบริการสังคม โดยต้องมีการพิจารณาเป็นรายกรณีโดยพิจารณาทั้งความสามารถและความเหมาะสมของบุคคลนั้นต่อการทำงานแต่ละประเภท

2.6.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ

สำหรับการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับไม่ว่าจะเป็นการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น จะมีประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด

(1) เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกในระยะสั้น มิให้ผู้กระทำความผิดในคดีความผิดเพียงเล็กน้อยมีผลพินิจตกกลายเป็นคนไม่พึงปรารถนาของสังคม

(2) สำหรับผู้กระทำความผิดที่ว่างงาน การทำงานบริการสังคมจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานและเปิดโอกาสให้ฝึกฝนทักษะ ฝึกหัดการทำงาน เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพได้

(3) การทำงานบริการสังคมจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ และให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงคุณค่าของทักษะในการทำงานภายหลังผ่านกระบวนการทำงานมาแล้ว

(4) การทำงานบริการสังคมมิใช่การมุ่งเน้นปมด้อยปัญหาของผู้กระทำความผิด แต่เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของผู้กระทำความผิดให้ปรากฏออกมาในรูปของการให้บริการผู้อื่นหรือสังคม

(5) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีและรู้สึกสำนึกผิดและการทำงานบริการสังคมจะมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

(6) ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกลึกซึ้งภาคภูมิใจที่ได้กระทำความดีและพัฒนาตัวเองให้รู้คุณค่าจากการที่ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

2) ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย

(1) เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่สามารถมองเห็นผลงานเป็นรูปธรรม

(2) ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพึงพอใจบ้างจากการที่ได้ตอบโต้ต่อการกระทำความผิดโดยที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหลบหนีจากความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่ได้กระทำไป

3) ประโยชน์ต่อสังคม

สังคมได้รับประโยชน์จากผลงานของผู้กระทำความผิดโดยตรง เช่น การให้บริการของผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมของผู้กระทำความผิดปรากฏผลงานให้เห็นเป็นรูปธรรมต่อชุมชนมากกว่ามาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

4) ประโยชน์ต่อศาล

- (1) เป็นทางเลือกของการพิพากษาคดีที่ประหยัดและได้ประโยชน์มากกว่าทางเลือกอื่น ๆ
- (2) ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติอื่นใดเพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟูทดแทนความเสียหายที่ก่อขึ้นให้กลับคืนสู่สังคม

5) ประโยชน์ต่อราชทัณฑ์

- (1) เพื่อลดความแออัดของนักโทษในเรือนจำให้น้อยลงอันเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาดูแลเนื่องในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

(2) ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณ ค่าใช้จ่าย และลดภาระการเลี้ยงดูผู้ต้องขังในเรือนจำ

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาในแง่ทัณฑ์วิทย์การให้ทำงานการบริการสังคม ถือเป็นการชดเชยค่าเสียหายซึ่งเป็นการรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด นอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมคืนมาแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักเคารพบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนาความรู้สึกผิดชอบต่อสังคม และศีลธรรม ซึ่งการชดเชยค่าเสียหายทำได้โดย การขอขมาต่อผู้เสียหาย การทำงานให้แก่ผู้เสียหาย การทำงานเพื่อให้บริการแก่สังคมหรือชุมชนก็เป็นการชดเชยความผิดและทดแทนความผิดให้แก่ผู้เสียหายอีกรูปแบบหนึ่ง